

پیشگفتار مؤلفان

با نگرستن به کودکان با نیازهای ویژه¹ درمی‌یابیم که آن‌ها در درجه نخست انسان یا به عبارتی برترین مخلوق هستی بوده و شایسته برخورداری از حقوق و ارزش‌های انسانی هستند و بعد کودکی با ویژگی‌های خاص می‌باشند که مراحل رشد و تحول را بر اساس ظرفیت‌های بالقوه وجودی خویش طی می‌کنند. درواقع، مطالعه کودکان با نیازهای ویژه، مطالعه شباهت‌ها و تفاوت‌هاست. همه متخصصان آگاه و لایق، معلم‌های توانا و متعهد و والدین صبور و مهربان می‌دانند که نظام خلقت الهی بر تفاوت‌های فردی و ارزش‌های انسانی استوار است. همان‌گونه که انسان‌ها در بعضی از ابعاد وجودی خویش به هم شباهت دارند، در برخی از جنبه‌ها نیز با هم متفاوت‌اند. با توجه به اینکه کودک با نیازهای ویژه در درجه اول یک کودک است و بعد کودکی است با نیازهای ویژه، به همین دلیل، واژه «با» برای گروه‌های مختلف کودکان با نیازهای ویژه به کار می‌رود.

کودکان با نیازهای ویژه شامل طیف وسیعی از کودکان می‌شود که ویژگی‌ها، توانمندی‌ها، ضعف‌ها و محدودیت‌های مختلفی دارند. در گروهی از آن‌ها محدودیت‌های حرکتی و جسمانی وجود دارد. در گروهی دیگر محدودیت‌ها و ضعف‌های ذهنی و شناختی بروز می‌یابد و در گروهی دیگر مشکلات حسی و خلقی و رفتاری خودنمایی می‌کند. در گروهی هم توانایی‌ها و استعدادها بالقوه و نوآور و نوگرا توجه خوانندگان را به خود جلب می‌کند. با توجه به این تنوع مشخصات، سخن گفتن از این همه تنوع در یک متن کاری بس دشوار است. با این همه در متون علمی مختلف در سراسر دنیا سعی شده است تا این گروه‌های به ظاهر متنوع، تحت یک عنوان کلی «کودکان با نیازهای ویژه» دور هم جمع شوند؛ زیرا در یک ویژگی با هم اشتراک دارند و آن هم داشتن نیازهای ویژه است.

به بیان دقیق‌تر، کودکان با نیازهای ویژه، کودکانی هستند که از نظر هوشی، حسی، جسمی، یادگیری، رفتاری یا ارتباطی با محدودیت مواجه‌اند و به همین دلیل به آموزش ویژه و

---

1. children with special needs

خدمات وابسته نیاز دارند تا محدودیت‌هایشان کاهش یابد یا از بین برود. این کودکان به آموزش ویژه نیاز دارند، چون به نحو برجسته‌ای نسبت به بیشتر کودکان در یک یا چند حوزه تفاوت دارند. چنین محدودیت‌ها و تفاوت‌هایی سبب طبقه‌بندی آن‌ها شده است.

به‌طور کلی، کودکان با نیازهای ویژه حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. چنانچه دانش‌آموزان ایران را حدود ۱۳ میلیون نفر برآورد کنیم، حدود یک میلیون و سیصد هزار تا دو میلیون کودک استثنایی وجود دارند که فقط یکصد و سی هزار نفر آن‌ها از خدمات آموزشی ویژه آموزش و پرورش استثنایی کشور استفاده می‌کنند. البته این امر به بحث و بررسی دقیق‌تری نیاز دارد و در حال حاضر، آموزش و پرورش استثنایی به تعداد بیشتری از این دانش‌آموزان در مدرسه‌های عادی خدمات می‌دهد. ناگفته نماند که درصدی از این افراد هم در سازمان‌های دیگری مثل سازمان بهزیستی خدمات دریافت می‌کنند.

آموزش ویژه به معنی آموزش طراحی‌شده خاصی است که نیازهای غیرمعمولی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را برآورده می‌سازد. این دانش‌آموزان به مواد آموزشی، راهبردهای تدریس، تجهیزات و تسهیلات ویژه‌ای نیاز دارند؛ برای مثال، ممکن است دانش‌آموزان با آسیب‌های بینایی به مواد خواندنی با چاپ بزرگ یا بریل نیاز داشته باشند؛ دانش‌آموزان با آسیب‌های شنوایی به سمعک یا آموزش زبان اشاره نیازمند باشند؛ کسانی که ناتوانی‌های جسمی دارند به وسیله خاصی نیاز داشته باشند؛ افرادی که اختلال‌های هیجانی یا رفتاری دارند نیازمند کلاس‌های کوچک‌تر و سازمان‌یافته‌تر باشند؛ و دانش‌آموزان تیزهوش یا با استعداد به متخصصان کارآمدی نیاز داشته باشند. اگر آموزش ویژه بخواهد مؤثر باشد به خدمات وابسته هم نیاز است. این خدمات شامل حمل و نقل ویژه، ارزیابی روان‌شناختی، درمان فیزیکی، کاردرمانی، گفتاردرمانی، درمان پزشکی و مشاوره می‌شود و در نگاهی دیگر به صورت توان‌بخشی و توان‌افزایی جلوه می‌کند.

با توجه به تعداد قابل توجه این افراد و با توجه به اینکه در مقاطع تحصیلی مختلف رشته روان‌شناسی و گرایش‌های وابسته و حوزه‌های توان‌بخشی درس یا درس‌هایی تحت نام روان‌شناسی و آموزش افراد با نیازهای ویژه وجود دارد، داشتن منبعی جامع و معتبر برای استفاده در محیط‌های آموزشی و توان‌بخشی بیش از پیش ضروری است. جمعی از استادان فعال در حوزه آموزش و توان‌بخشی در دانشگاه‌های مختلف کشور کتاب *روان‌شناسی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه* را به رشته تحریر درآورده‌اند. در این کتاب تلاش شده است

هفت

با نگاهی به منابع جدید و معتبر بین‌المللی و با تمرکز بر تحقیقات معتبر داخلی و خارجی به تدوین و تألیف فصل‌های مختلف پرداخته شود و چالش‌های گروه‌های مختلف دارای نیاز ویژه در سطح ملی مورد توجه قرار گیرد.

خوانندگان این کتاب با دوازده فصل روبه‌رو می‌شوند. دو فصل ابتدایی به مباحث کلی و مشترک همه گروه‌های مختلف دارای نیازهای ویژه اختصاص دارد و ده فصل بعدی به طور اختصاصی گروه‌های مختلف را هدف قرار داده است. نویسندگان هر فصل بر اساس تجارب و تخصصشان در هر گروه انتخاب شده‌اند. ترتیب مباحث در فصل‌ها بدین شکل است که ابتدا به مفهوم‌شناسی و واژه‌شناسی هر اختلال، آسیب یا تفاوت پرداخته می‌شود و سپس آسیب‌شناسی، نشانه‌شناسی و طبقه‌بندی مورد توجه قرار می‌گیرد. و در نهایت روش‌های مختلف آموزش، توان‌بخشی و بهبود توانایی‌ها مد نظر قرار می‌گیرد.

نویسندگان کتاب امیدوارند کتاب حاضر بتواند خلأ یک اثر علمی، بومی، پژوهش‌محور و جامع در حوزه افراد با نیازهای ویژه را پر کند و برای استفاده دانشجویان رشته روان‌شناسی در مقطع کارشناسی مفید واقع شود. آن‌ها در عین حال این انتظار را دارند که خوانندگان نظرات خود را در اختیار ایشان قرار دهند تا به منظور تقویت آن در چاپ‌های بعدی اقدام کنند.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از زحمات گروه محترم روان‌شناسی سازمان «سمت»، مدیریت محترم گروه جناب آقای دکتر فتحی آشتیانی، سرکار خانم گودرزی و مسئولان محترم سازمان مذکور تشکر و قدردانی نماییم.

دکتر ارجمندنیا و همکاران